

Владислав ДУБЕНКОВ
студент 3 курсу ІФЖ

О. В. КОРЖОВСЬКА,
старший викладач

ЛІТЕРАТУРНІ ПРИЙОМИ ГРОТЕСКУ У ТВОРАХ ЕДГАРА ПО. ПОЄДНАННЯ КОМІЧНОГО І ТРАГІЧНОГО В НОВЕЛАХ ПИСЬМЕННИКА

Завдяки прийому гротеску в оповіданнях Едгара По актуалізуються мотиви штучності життя, фальшивих цінностей, які розкривають втрату людьми моральних основ, духовну деградацію особистості та суспільства.

Одним з різновидів комічного прийому у літературі і мистецтві є гротеск, який сполучає у фантастичній формі жахливе і смішне, потворне і піднесене. За допомогою гротеску митець створює специфічний «гротескний» світ, аномальний і дивний світ, в якому реальне та ірреальне несподівано постають в органічній єдності. Гротеск це також вищий ступінь комічного, що виявляється: у вигляді надмірного перебільшення, карикатурного спотворення, раптового зсуву серйозного, трагічного в площину смішного. Проте, може статися зворотний рух, якщо комічне завершиться різким трагічним зривом – це буде композицією гротескного гумору.

У гротеску за зовнішньою неправдоподібністю, фантастичністю приховується глибоке художнє узагальнення важливих явищ життя. Як художній образ гротеск відрізняється двоплановістю, контрастністю. Крім того, гротеск – це завжди відхилення від норми, умовність, перебільшення, навмисна карикатура, тому він широко використовується з сатиричною метою [1, с. 116].

В різні епохи гротеск відзначався по-різному: в античну добу гротеск був пов'язаний із міфами різного роду, язичницькими уявленнями людей; в епоху Середньовіччя – з християнством, в епоху Ренесансу – з народною сміховою культурою. В епоху реалізму гротеск відступає на другий план, але цілком не зникає, а трансформується в особливий спосіб глибокого аналізу реальності, вираження її алогізмів.

Особливості гротеску у новелістиці Едгара По заслуговують на особливу увагу. Сам письменник досить влучно характеризував їх в одному зі своїх листів. Він писав про свої ранні твори, що мали ввійти до збірки «Оповідання Фоліо-клубу»: «Ви питаєте мене, в чому полягають їхні характерні особливості. В нісенітницях, доведених до гротеску, у страшному, якому надано відтінок жахливого; в дотепності, піднесеній до ступеня бурлеску, в незвичному, перетвореному на дивне і таємниче».

Варто наголосити, що зв'язок трагічного й комічного не є випадковим. Він виникає через складності самого життя, у якому тісно переплітаються сміх та сльози, і поєднуються найсуперечливіші явища. Тобто, ніщо не зустрічається в чистому вигляді. Сміх піддає осудові те, що несумісне з естетичним ідеалом, суперечить йому. А оскільки естетичний ідеал завжди визначається суспільством і пануючими в ньому поглядами, то через нього комічне виявляється пов'язаним із суспільними ідеями. Як відомо, людина здавна висміювала людські недоліки та слабкості: неухажність, дурість, хвастощі. Усе це є комічним, якщо не викликає страждань людини і не є небезпечним для неї та навколишніх. Для того, щоб ці та інші недоліки стали смішними, необхідно їх побачити або уявити у смішному вигляді. Адже не завжди вони смішні, – комічний ефект виникає лише за певних умов. Говорячи про комічне, виникає воно в житті чи відображається в мистецтві, варто звернути увагу ще на одну особливість: область комічного – це тільки людина і людське життя. Ні в природі, ні у світі тварин немає комічного.

У новелістиці Едгара По наявно багато образів-протиставлень. Наприклад, у оповіданні «Ангел дивовижного» головний герой є представником тогочасної еліти, хоча й не досить успішним. Це виявляється в його кулінарних смаках: «Так ситно, як того воєного та гнилого листопадового дня, я ще не обідав: досить сказати, що навіть нелегкотравні зайняли на моєму столі не найщільніше місце. ...» [3, с. 314].

Оповідання «Чорний Кіт» змальовує нам протиріччя людини, звиклої до певного соціального статусу (що виявляється у наявності безлічі домашніх тварин, навіть екзотичних): «У нас були пташки, золоті рибки, породистий пес, кролики, мавпа і кіт» та змушеної жити більш помірним життям через брак коштів: «Одного разу, пораючись по господарству, ми з нею спускалися в погріб старої будівлі, у якій змушені були мешкати через наші злидні» [2, с. 544].

Гротеск був яскравою рисою прози Едгара По. У своїх творах він поєднував жахливе з комічним. Оповідання про найстрашніші речі могло закінчитися комічною ситуацією, що стирає наші гнітючі враження, а нагромадження кошмарів може непомітно обернутися пародією на літературні шаблони. Також поєднання комічного з жахливим ми можемо побачити на прикладі оповідання «Поховані живцем». В оповіданні «Система доктора Смолла і професора Піріа» ніби сконцентровано все найприкметніше для стилю, тематики, образів-портретів автора. Твір відзначається стрімкою дією, в ньому немає зайвих подробиць, але вже з самого початку виникає атмосфера загадковості, чому сприяє небуденне й замкнене місце подій. Наївний і довірливий оповідач потрапляє через свою зацікавленість наукою (цього разу медициною) до старого напівзруйнованого замку, де міститься приватна клініка для божевільних. Під час розкішної вечері гість знайомиться з досить дивною компанією приятелів і подруг власника та головного лікаря клініки. Перед нами ціла кунсткамера диаволів і монстрів, до того ж у незвичному одязі, що ще більше підсилює гротескність їхньої поведінки. Іронічний ефект не в останню чергу виникає від того, що читач здогадується про правду раніше за наївного

героя-оповідача. Думка про те, що грань між психічним здоров'ям та божевіллям невлвовимо тонка, трапляється у Едгара По не раз. Світом править нище безумство, яке вважає себе єдиною формою здоров'я, – так теж можна прочитати прихований зміст твору, в якому смішне і страшне змішано у найпримхливіший спосіб.

Звичайно, сучасні комедійні оповідання є менш похмурими та гротескними, ніж оповідання Едгара По, але як би не змінювалися погляди людей на комічне, які б нові риси ні вносив в них час і суспільні перетворення, завжди об'єктом висміювання було й залишається все дрібне, потворне, егоїстичне в людині та людських відносинах. Головне в комічному – це викриття соціальних пороків, висміювання старого, що себе віджило, але ще тримається в житті і навіть видається страшним. Сміючись над такими явищами, людина почуває себе сильнішою, вони перестають її жахати. Саме у цьому і полягає соціальна сутність комічного, тому що, висміюючи суспільні вади, комічне сприяє утвердженню нового, прогресивного в розвитку суспільства.

В. Дубенков. Литературные приемы гротеска в произведениях Е. По. Сочетание комического и трагического в новеллах писателя).

Благодаря приёму гротеска в рассказах Эдгара По актуализируются мотивы искусственности жизни, фальшивых ценностей, которые раскрывают потерю людьми моральных основ, духовную деградацию личности и общества.

V. Dubenkov. Literary receptions of grotesque are in works of E. Poe. Combination of comical and tragic in short stories writer).

Due to a grotesque reasons of artificiality of life, false values that expose a loss the people of moral bases актуализируются in the stories of Edgar Poe, spiritual degradation of personality and society.

Список використаної літератури:

1. Фролова К. Аналіз художнього твору. – К. : «Радянська школа», 1975. – 176 с.
2. По Эдгар. Полное собрание рассказов. – М. : «Академия наук СССР», 1970. – 791 с.
3. По Эдгар. Рассказы. – М. : «Мир книги», 2006. – 415 с.

